

LA DEVOCIÓ VALENCIANA A SANT ROC

Si veníeu a València, i principalment als pobles del seu antic i gloriós regne, toparíeu amb un fet que segurament cridaria la vostra atenció: hi trobaríeu el nom de Roc gran nombre de vegades. Al llarg de la meua vida sacerdotal he comprovat a bastament que són moltíssimes les persones que s'anomenen Roc; la devoció al sant de Montpeller és coneguda arreu de les nostres terres; hi ha molts pobles que li dediquen una festa sorollosa; d'altres n'és el Patró; encara conserven molts la seva vella ermita, i al bell mig dels enforcalls dels camins entre els casilicis que la devoció popular ha aixecat als sants de major veneració, abunden els de la imatge de sant Roc, en les artístiques i acolorides rajoles de Manises. No sabem, ni ens ho diuen tampoc els seus hagiògrafs, que sant Roc passés mai per la nostra terra. Baldament haver nascut en un lloc que avui es diu francès, sant Roc, segons com es miri, és ben bé nostre — Montpeller, al volt de la seva naixença, pertanyia al Senyoriu d'En Jaume, rei de Mallorca, el qual l'havia heretat del seu pare, el nostre rei En Jaume el Conqueridor —. El cert és que la multipresència del sant a València és un fet evident, i aquest fet ha colpit la meua curiositat i m'ha esperonat per escriure aquest modest treball.

Quina ha estat la gènesi de la devoció valenciana a sant Roc? Per quina raó fonamental sant Roc té una vivència multisecular a través del temps i de l'espai, en la tradició religiosa valenciana? Heus ací l'esbós de la meua tasca. Prou i tot sabem que sant Roc és considerat pel món catòlic com advocat especial contra la pesta; amb tot i això, d'altres en són i tenen una missió especial envers la dissortada humanitat; tanmateix el seu culte i devoció són escassament populars a la nostra ciutat i regne. Ens interessa, doncs, donar a conèixer i esbrinar l'epifania d'aquesta devoció a la zona de la nostra capital i gran part de l'antic regne valencià.

Vicissituds que hi tingueren lloc fins al segle XIX. Per tal d'aconseguir plenament el nostre intent, com és costum nostre, hem llegit detingudament obres de la història de València i algunes monografies de pobles, ja que elles, pel seu fons localista, podien ajudar més fàcilment el nostre propòsit; també hem consultat i copiat alguns fons documentals de l'Arxiu Municipal de València, i això principalment per la constant intervenció que el Municipi tenia, als segles passats, en tots els esdeveniments de la ciutat. Llàstima que no pocs dels quals avui hagin estat foragitats de la seva influència benefactora!

Els materials recollits ens donen un resultat positiu: a) una enumeració quasi completa de les epidèmies sofertes pels valencians des de la primera que consignen les Cròniques en el segle XIV fins a l'última del segle XIX; b) localització i començament, a València, de la devoció a sant Roc, amb la qual cosa afegim-hi un poc d'interès al seu culte ecumènic; c) posar, per primera vegada, a l'abast de tothom, en els Apèndix d'aquest treball, una sèrie de documents de l'Arxiu Municipal, transcrits fidelment i fins ara inèdits*.

DE LES EPIDÈMIES SOFERTES EN ELS SEGLES XIV AL XVI I ORIGEN DE LA DEVOCIÓ VALENCIANA A SANT ROC

La primera epidèmia de què ens parlen les Cròniques — la qual cosa no vol dir que des de 1238, any de la Reconquesta, no n'hi hagueren altres — fou la de l'any 1348. La dissort es veia venir, en certa manera, puix l'any anterior fou un any de molta fam i fretura de forment o blat. «Fonc l'any de la gran fam, que pujà lo cafis de forment dotze o tretze lliures.» Per altra banda, la pesta s'havia estès per les costes i illes del Mediterrani fins a Mallorca. Els primers símptomes es varen notar en el mes de maig, i en juny morien diàriament unes 300 persones; començava l'enderroc d'aquestes per una «espècie de tumor maligne del tanyany d'un gla», que ocasionava la mort, en la majoria dels empestats, en un temps molt breu. Eren aquests «landres», i els

* Palesem el nostre agraïment a l'eminent i savi metge valencià, Dr. Eugeni Tomàs López-Trigo pel seu ajut desinteressat.

valencians els coneixien amb el nom de «vèrtola». Aleshores es trobava a la capital el rei En Pere el Cerimoniós, per posar ordre als problemes que li plantejaven els de l'«Unió», i aprofità l'epidèmia per a sortir de la ciutat en companyia de la seva esposa, que, després d'haver recorregut algunes poblacions del regne, morí de la pesta a Xèrica. Pel temor al contagi, ni els malalts foren atesos ni els morts soterrats.

El 1375, la ciutat del Túria, de bell nou, fou visitada per l'epidèmia. Aquesta fou anomenada «Mortandat de los Infants», tal vegada perquè en major nombre eren atacats els xiquets. La calamitat de l'any 1384 fou coneguda amb el nom «Els morts de Xelva», per una victoriosa acció de les tropes envers l'esmentat poble. El Consell de la ciutat manà durant tot un any «es celebraren misses a l'Àngel Custodi», la imatge del qual es conservava en una casa de l'Ajuntament. En octubre de 1428, quan el rei Alfons el Magnànim es trobava a València per celebrar les Corts, amanegué una nova epidèmia a la capital. El rei i les Corts es traslladaren a Morvedre, i a València es féu una processó a la Verge de la Misericòrdia. No havien passat deu anys quan una nova escomesa de malaltia aparegué a València que hi féu grans estralls. En cinc mesos, segons els cronistes, moriren 7.500 persones. L'epidèmia del 1450 fou prevista, no pas evitada. Una referència coetània del Bisbat fa constar que «*Vicarius Generalis episcopi et civitatis indixerunt ieiunium generale propter imminentem pestem*». La referència porta data del mes de maig; la pesta es manifestà en aquest mes i durà fins a octubre. Varen morir 11.000 persones. Es varen fer moltes processons, entre les quals cal remarcar la de la Verge de la Misericòrdia, i la més important de totes, celebrada a l'Àngel Custodi, que fou traslladat des de la Seu fins al monestir de la Trinitat. Durant els anys 1455-57 hagué una gran sequia a València i als pobles del regne: se secaren les fonts i els rius, molt peixos moriren en l'Albufera per manca d'aigua i es feren malvé la major part de les collites; tot seguit aparegueren els «landres» o «vértols», i a les darreries de juny del 1459 hi hagué gran nombre de víctimes. Els reis i infants, que eren a València des del 8 de febrer, es traslladaren a Quart i el ambaixadors retornaren al país de llur origen. El rei va donar algunes disposicions de caràcter moral «per a des-

agreuja a Déu»; prohibí els juraments «per desanutjar a Déu»; els jocs dels daus i els de les cartes; manà que les dones públiques fossin recloses i ordenà que els amistançats foren punits. El Capítol de la Seu va disposar, entre altres coses, que es celebrés diàriament una missa a l'altar de Sant Sebastià. El nombre de morts en la primera època d'aquesta epidèmia fou de 12.000. Diu el P. Ribelles que durant ella continuà l'abandó en les mesures d'higiene, sobretot en el contacte amb els empestats i l'ús de la roba. València tornà de bell nou a ésser teatre de malalties en els anys 1472-73, i per la sequia i la pesta el 1474. Els veïns, aterrats, fugien de la capital. El Consell manà pintar quatre àngels en sengles taules, que foren beneïdes per fra Jaume Pérez, bisbe auxiliar, i foren col·locades solemniament en les portes de Quart, Serrans, Sant Vicenç i la de la Mar. El contagi anà augmentant, puix mancaven les mesures de precaució: contacte amb els empestats i ús de roba i objectes dels qui morien. La calamitat s'estengué a tot el regne, i feia estralls a Catalunya i Mallorca. Per si tot això fóra poc, en novembre va començar a ploure «amb tanta quantitat d'aigua que es desbordaren els rius», s'enderrocaren moltes cases i ponts i les collites foren arrabassades. Cal afegir-hi un terratrèmol a les acaballes del mes de novembre o primeries de desembre. Els magistrats ordenaren que sols estiguessin obertes les quatre portes de la ciutat, i fou defesa l'entrada de tota persona forastera i també el trasllat de cadàvers de les persones mortes als pobles. Altra volta «landres» i «vértols» l'any 1478. D'aquesta epidèmia no tenim detalls que contar; poc més o menys fou com les anteriors. Esmert especial mereix la que començà el 1489, pel mes de novembre, amb el seu seguici d'emigrants, i que continuà el 1490, fins al punt que en un dia moriren 150 persones i a la fi d'aquesta calamitat — juliol del dit any — havien mort a València 11.000 habitants. Hem dit que aquesta epidèmia mereixia esmert especial perquè aleshores fou quan es donà a conèixer a València la poderosa intercessió de sant Roc envers els dissortats empestats. Conta el P. Teixidor, dominic, que els Pares Carmelites, en aquesta ocasió, tingueren molt de compte el fet escaigut en el seu «convent gran» de París, on moriren divuit religiosos. «Per suggerència d'un Pare Lector de Teologia, posaren una imatge de sant Roc a l'església del con-

vent parisenc, on es va ordenar que tots els diumenges, principalment el següent a la festa de l'Assumpció de la Verge, es celebrés missa solemne amb sermó en honor del sant». Començar aquesta devoció i desaparèixer ràpidament la pesta a París fou tot a un temps, i encara podem afegir-hi —avançant-nos en la cronologia dels fets escaiguts—, amb motiu de la pesta, que el 1495 tornà l'epidèmia a visitar París i que es varen veure deslliurats de la malaltia tots aquells que visitaren l'esmentada imatge. Així les coses, els religiosos carmelitans del convent del Carme de València resolgueren, plens de fe, dedicar una capella a sant Roc i a l'ensems fundaren una confraria sota la invocació de nostra Dona Santa Maria, sant Sebastià i sant Roc. Per a poder portar endavant les despeses, els Pares Carmelites demanaren ajuda al doctor Francesc Corts, canonge de València, Oficial i Vicari General de la arxidiòcesi valenciana per l'eminentíssim senyor Roderic de Borja, Vice-Canceller de Roma i Administrador perpetu de l'arquebisbat de València. El Vicari General, en nom del futur papa Alexandre VIe, va donar als carmelitans llicència per a predicar lliurement en totes les esglésies i concedí moltes indulgències als fidels que donaren almoines per a ajuda de la projectada capella a sant Roc:

RATIONE PESTIS quae nostris peccatis in hac civitate pro nunc viget, quandam capellam sub honorificentia Beati Rochi ibidem constructi et operari decrevit, et illum cum retabulo, reixis ferreis, et aliis ornamentis ecclesiasticis decorari, et quandam laudabilem Confrariam sub vocabulo Sacratissimae Virgini Mariae et S. S. Sebastiani, et Rochi instituere preposuit, prout instituit, ut eorum meritis et intercessione ab hujusmodi peste seu morbo epidemico liberemur. (Lletres signades a València a 6 de febrer de 1490.)

Segons el P. Teixidor, la capella es va construir entrant per la porteria a mà esquerra, al lloc que fou l'església vella; ens descriu la imatge dient:

Una pintura de valent pinzell del gloriós Sant, de mida sancera vestit de peregrí ab capell i bordó i al pit un escut amb una creu roja..., al costat dret hi ha pintat un àngel que mira el Sant tot assenyalant una tauleta que porta esta inscripció: *Qui te pie invocaverit a nullo pestis cruciatu ledetur*. Al costat dret de sant Roc hi ha pintat un gos mastí amb un pa a la boca. I en la part superior de la

taula es veuen dos escuts; a mà dreta les armes de la ciutat amb el rat penat i a mà esquerra les armes d'un bisbe que no sé de qui són ¹.

En març de 1508, València sofrí una altra epidèmia que durà fins al mes de juny. No precisen les cròniques el nombre de víctimes, però asseguren que fou molt gran, i hi hagué dia en què moriren 300 persones. De la dels mesos de juliol i agost de 1519 a penes queden records, esborrats, segurament, per la mortandat de la guerra de les Germanies. També hi hagué una altra epidèmia en 1523, i altra pesta per abril de 1530.

Terrible fou la pesta, a la ciutat de València, del 22 de juliol fins a mitjans de 1559. Per aquests temps torna a haver-hi notícies concretes de la Confraria de Sant Roc, que seguia desenvolupant-se amb tota normalitat. El 22 de gener de 1561, l'abat del monestir de Sant Sebastià, situat extramurs de la capital, dóna unes lletres tot recordant que l'esmentada confraria està agregada a la de Sant Sebastià i també a una de les set esglésies de Roma, per la qual cosa disfruta d'un «imponderable tresor d'indulgències». Pel mes de juliol de 1589 es declarà una gran epidèmia a tot Barcelona que amenaçava estendre's al regne de València. Aleshores les autoritat tancaren les portes, no sols les de Catalunya, sinó també les d'Aragó. Altre tant es féu en l'epidèmia de 1600; la pesta feia estralls inclús en poblacions importants del regne, com són Alcoi i Xàtiva. S'organitzaren moltes processons a diversos santuaris i es varen prendre mesures de caràcter religiós i moral entre fra Francesc de l'Infant Jesús i el Patriarca Joan de Ribera, arquebisbe i virrei de València.

El 15 de juliol de 1606 tornen les cròniques a donar noves de la Confraria de Sant Roc. En aquesta data, davant l'escrivà Antoni Garcés s'estengué una escriptura de concòrdia entre el convent del Carme i l'església de Santa Creu, en el territori jurisdiccional de la qual estava enclavat el monestir. Anys més tard, amb motiu de l'amortització (segle XIX), fou enderrocant el temple de Santa Creu, i la parròquia passà a ocupar l'església del cenobi carmelità, on encara continua. Tot recordant l'escriptura de 1606, els clergues de Santa Creu varen permetre que els religiosos celebraren, tots els anys, les processons de la Verge del

¹ L'ortografia ha estat modernitzada per l'autor d'aquest treball.

Carme i Sant Roc. El 18 d'agost de 1619 foren de bell nou confirmades les lletres del 6 de febrer de 1490, i els frares podien demanar almoines per a la capella. La confirmació es féu entre fra Pere d'Estanya, Provincial Carmelità, i Pere Joan Gener, Vicari General per l'illustríssim senyor Dr. A. d'Aragó, Administrador de les mitres de València i Saragossa. Pel que fa a la Concòrdia de 1606, cal dir que les coses no anaven massa bé, puix del 27 de novembre de 1645 trobem una altra escriptura de concòrdia entre les mateixes parts, davant l'escrivà Pere Climent, tot convenint que la parròquia de Santa Creu no posaria entrebancs als carmelitans per a la processó de Sant Roc. Cal fer esment que aleshores aquesta processó era una de les anomenades «particulars, per a distingir-les de les «generals», molt més importants.

LA GRAN EPIDÈMIA DE 1647-48 I L'AUGMENT DE LA DEVOCIÓ A SANT ROC

L'any 1647 fou molt dissortat per a la ciutat de València. Les collites foren escasses; mancaren les acostumades aportacions de forment per la mar; s'aidava molt a la guerra de Catalunya, i els desarrajaments econòmics s'estengueren a totes les classes socials. La gent es trobava tan necessitada que molts s'alimentaven de pa i raïm. A Russafa, lloc als ravals de la ciutat, el nombre de morts fou extraordinari. A les acaballes de juliol, en una casa del carrer de Sant Vicenç moriren moltes persones en pocs dies, i en agost la morbiditat i la mortandat s'havien estès a tot València. La febre arravatava la vida del veïns; les «vèrtoles» brostavien i creixien com la mala herba, per darrera de les orelles, en les aixelles i engonals... A primers d'octubre, el nombre de malalts era tan extens que els rectors de les parròquies augmentaren el nombre de vicaris per donar servei espiritual als empestats. Es varen prendre tota mena de previsions per impedir l'escampament de la pesta. Tot fou endevades: ni els guardes, ni el tancament de les portes de les muralles, ni la prohibició del tràfec comercial, pogueren detenir la infiltració de l'epidèmia. El 8 d'octubre no varen permetre descarregar una «sagetia» d'Àlger, amb 114 captius rescatats, ni el sucre, ni la llana, etc. Després de

moltes consultes varen permetre el desembarcament dels captius, amb la condició de cremar la seva roba; els posaren, però, en quarentena, tot després d'haver-los fet rapar les parts piloses del cos i prendre el bany moltes vegades en la mar. Es va celebrar una Junta de teòlegs i metges al palau del virrei, i donaren les següents disposicions: menjar bons aliments, per sobretot el pa, carn, vi i arròs. Llençar a la mar els queviures estropejats; de tres classes de blat, es venia la millor, la mitjana es deixava per a quan no hi hagués pesta i la dolenta es cremava. Es va donar llicència per menjar carn en els dies d'abstinència; altre tant es féu respecte al vi i al peix; no es podien vendre naps, cols, pebres ni llegums; sols es permeté la venda de carxofes, faves, escaroles i lletugues; els captaires foren reclosos, els homes en l'Hospital d'En Bou i les dones en la Confraria de Sant Jordi. L'aspecte dels carcers de la ciutat era d'allò més tètric i imponent. Les processons eixien de les parròquies i residències conventuals, tots resant i demanant misericòrdia a Déu. Anaven davant les noies joves — algunes voltes més de quatre-centes —; portaven els cabells solts, els peus descalços i un crucifix a les mans. Molts homes s'arreglaven a les processons amb cordes al coll, arrossegant pesades cadenes i grans creus de fusta. L'arquebisbe fra Isidre Aliaga hi intervingué per recomanar prudència. A la fi es va adoptar obrir infermeries a les diverses parròquies.

La calamitat soferta per València en aquests anys fou enorme i objecte de molts comentaris fora d'ella. Cal remarcar que en molts llocs de la Corona d'Aragó van creure que ací no quedava ningú. El nombre de morts, tanmateix, fou molt gran: 16.789.

El P. Gavaldà, en donar notícies sobre aquesta epidèmia, fa esment de les manifestacions religioses que hi hagueren, diu: «Noté que en las procesiones de mayor concurso, el día siguiente amanecían muchos heridos. Cuando estos concursos se evitaran, se atajaría algún daño, y no faltaría a la devoción que cada cual a sus solas puede tener». L'esmentat autor era dominic i fa esment principalment de les manifestacions relacionades amb el seu convent; d'allí sortí, al principi de l'epidèmia, una processó, amb les Confraries del Rosari i del Nom de Jesús, que anà a Sant Vicenç de la Roqueta. El 19 d'octubre, dia de Sant Lluís Beltran, el Consell de la Ciutat organitzà una processó per a honrar el sant

valencià. Va sortir del convent dels PP. Predicadors, on es guardava el seu cos; fou presidida pel bisbe, ja molt vell, Isidre Aliaga, que anà descalç tot el trajecte.

En acabar-se la pesta es féu una processó general a la Mare de Déu dels Desemparats des de la seva capella fins a Sant Agustí, on estava la Mare de Déu de Gràcia. No ens diu el P. Gabaldà res de sant Roc, però l'erudit Orellana, atent sempre a totes les minuciositats locals de la història valenciana, afirma que la processó «particular» de sant Roc es va convertir en processó «general» per acord municipal en 1649, és a dir, poc després d'acabada la pesta que hem descrit, la qual cosa representa una manifestació de gratitud envers el sant. Més encara: per un altre document tan autèntic com és el «Llibre del Cerimonial» de l'Ajuntament — manuscrit del 1696, on es detalla minuciosament l'ordre que calia guardar en tan important processó de Sant Roc —, fa constar al marge «que la festa fou votada el 6 d'agost de 1650», això és, en data pròxima a l'acabament de l'epidèmia. Aquesta nota marginal corrobora la nostra afirmació: agraïment de tot el poble de València al gloriós sant Roc.

Ultra el que portem dit, a l'Arxiu de l'Ajuntament es conserva el text d'una crida feta l'any 1655 — segurament no fou la primera —, de la qual subratllem algunes frases molt significatives: «Ara ojats que us fan saber de part dels Illustres Senyors Justícia y Jurats de aquesta insigne Ciutat de València que lo Insigne Consell General de aquella dellibera que per honor y reverència del gloriós S. Roch se fes cascun any una solemne y devota proceçó general en memòria y perpètua recordació, etc.». (Cf. Apèndix núm. 6.) També hi delliberà que tots els anys, en els dies 6 i 7, es facin corregudes de bous en la Plaça del Mercat. En anys successius continuen les crides semblants. En la publicada en 1664 — 28 de juliol — diu això, que és molt interessant: «Attenent que en lo any 1650, en lo dia 6 de agost — por després de liquidada la gran epidèmia —, lo Consell General celebrat dit dia, etc.». (Apèndix núm. 7.)

VICISSITUDS DE LA DEVOCIÓ VALENCIANA A SANT ROC
FINS ALS NOSTRES DIES

Després de la pesta que hem descrit, les cròniques no registren cap altra epidèmia de gran relleu a la ciutat de València; tanmateix, la pesta infectà Catalunya, sense desaparèixer completament del nostre regne; hagueren, sí, unes febres malignes en la zona de Castelló, sembla que produïdes pel cultiu de l'arròs; foren prou importants les dels anys 1632, 1657 i 1698. El metge Piquer fa esment d'unes catarros sufocants en 1728 i d'unes febres malignes en l'any 1738.

Mentrestant continuava celebrant-se amb gran devoció la processó a Sant Roc. Ho podem deduir d'una crida que es conserva a l'Arxiu Municipal i que està datada del 14 d'agost de 1716: «Per celebrar i solemnitzar la festa i dia del senyor sant Roc», tots els anys se celebrarà «una devota processió general», que aquell any sortiria per la porta dels Apòstols de la Catedral, passaria per davant de la Casa de la Ciutat i de la Diputació, seguiria per la plaça de Sant Bertomeu i plaça dels Serrans, carrer Troters (avui Roterós), fins al convent del Carme, etc. La processó general de Sant Roc continuà fent-se durant el segle XVIII. Ho confirmen, a més de l'esmentat document, altres textos de l'època: un argenter anomenat Antoni Suárez escriu en el seu Dietari: «Se féu la processó general a Sant Roc» — dia 16 d'agost de 1778 —. Repasant el «Llibre de Crides» de l'Ajuntament es veu que, acabada la Guerra de Successió, no trigaren a «salir i publicarse Bandos», tot donant detalls de les corregudes de bous que s'havien de celebrar. En els dits «bandos» es fa esment, des de 1728, que les «corridas son en obsequio y honor de san Roque».

No solament se celebraven a València aquestes festes a sant Roc que podem anomenar solemnes, sinó que també s'hi celebraven altres més senzilles, als barris valencians, en honor de sant Roc. Ho diu el filòleg Carles Ros, tot descrivint en to pintoresc una d'aquestes gaubances: «Romanç entretengut sobre la correguda de bous en sarauells, que en les festes al beneït sant Roc, del carrer de la Corona de la ciutat de València, s'han fet en los dies 21 i 22 del mes d'octubre de l'any 1725, etc.». Com veiem, el

fet de no ser castigada València durant el segle XVII amb epidèmies no fou obstacle perquè continués la festa i processó a Sant Roc. Al segle XIX trobem una nota que posa de relleu el culte a sant Roc. El 16 de juliol de 1801, dia de la festa del sant, a València va tenir lloc el següent fet: la gent s'amotinà contra un tal Jordi Palacios de Urdániz, «lladre famossísim» segons Orellana, que carregava els impostos «de la carn i el pa»; a causa de l'esmentat rebombori «hi hagué que suspendre la festa a sant Roc, que es va celebrar el dia dels sants apòstols Simó i Judes, és a dir, el 28 d'octubre».

Durant el segle XIX sovintegen encara les manifestacions de la pesta: en 1854, 1855, 1859, 1865, 1870, 1885 i la darrera en 1890.

En l'actualitat, la devoció a sant Roc continua viva al fons dels cors dels valencians. Ho palesen unes estampes litografiades, tanyany foli, d'En Tomàs Rocafort i d'Antoni Pasqual (aquest últim no solia editar més que aquells treballs que tingueren molta venda), que encara existeixen avui a les cambres de moltes llars dels pobles valencians. També ho demostren les festes populars i de barris valencians, les ermites a ell dedicades, el patronatge de moltes ciutats i el fet d'ésser el titular d'algunes parròquies de la capital i regne.

Hi ha un treball del folklorista Josep Bodria que esmenta una vintena de carrers valencians que celebraven festes populars en la diada de Sant Roc; molts d'ells tenien imatge i la col·locaven en una fornícula construïda «ad hoc». Cal recordar la del carrer de Gràcia — avui Músic Peiró — i la imatge del carrer Manyans, amb corona, bordó i carbassa d'argent cisellat.

El tenen per patró els pobles següents: Burjassot, Dènia, Callosa del Segura, Castalla, Onda. Per titular de parròquia: Font de la Figuera, Font d'Aioder, Lloc Nou de Sant Jeroni, Oliva, Torrexiva, Benialí, Polinyà del Xúquer, Alcoi i Benicalap (València). Hi havia ermites a Carcaixent, Aiora, Castellfabib, Sinarques, Gandia, Bocairent, Burjassot, Musseros, Sot de Xera, Callosa d'En Sarrià, Onda, Caudiel. Festes a Burjassot, Serra, Callosa d'En Sarrià, Planes, Alfarara, Llíber, Pobla de Tornesa, Serra d'En Barceran, Teresa de Cofrentes.

La processó a Sant Roc deixà de celebrar-se a València al voltant de l'any 1830. La confraria no ens ha estat possible esca-

tir quan desaparegué; encara es conserva, però, la taula pintada davant la qual les processons feien estació. Aquesta taula es troba a la parròquia de Santa Creu de València, la qual avui ocupa el mateix lloc de l'antic convent dels carmelites i àdhuc el mateix temple. La taula ha estat posteriorment retocada.

Rocafort, desembre de 1955.

VICENT SORRIBES, PREV.

Apèndixs

1

Crida per a la Processó al Carme, on estava la taula de sant Roc, que s'havia de celebrar el 16 de maig de 1490.

A la honor e gloria de nostre senyor Deu e de la glorióssima verge Maria mare sua e dels benaventurats sant Vicent martir e sanct Vicent Ferrer confessor protectors d'aquesta insigne ciutat de Valencia. Ara hoiats que us fan saber los molt magnífichs Justicia e Jurats dela Insigne ciutat de Valencia que cora per pregar la divina magestat e la seua beneyta mare e tots los sants de la gloria eterna perque sien tals intercessors e mediadors ab nostre senyor Deu que li placia mitigar e levar-nos aquesta tant cruel pestilencia la cual per nostres pecats meritam e som encara de maiors punicions afliccions e flagells merexedors es estat perço concordat ab lo venerable capitol de la Seu dela dita ciutat que dema dimecres demati a les sis hores sia feta una solemne e devota processo la qual partint dela dita Seu exira per lo portal del campanar nou per plaça deles cols al canto de la freneria e a la plaça dels pavesos e per lo carrer den Valencia a Calatrava e per la casa de mossen Mascho al canto den eois blanch e per lo canto de la scola de la devallada a la plaça de mossen Alegre e d'alli a sent Nicholau. E aqui fetes les pregaries dessusdites eixira la processo per lo carrer de batlle vell e d'aquí a la sparteria e per davant lo alfondech al canto den Splugues e d'alli a la plaça del alber e per lo carrero entrara en la verge Maria del Carme. E aiximateix fetes les pregaries dessusdites eixira per la casa den Berenguer March a santa creu. E aqui aiximateix fetes les dessuodites pregaries ira per la casa del Sindich e tornara a la plaça del alber e d'alli al portal de Vallidigna a sent Berthomeu e aqui entrara e fetes les dessusdites pregaries ira per deraere lo fossar per casa mossen Vilarig a per casa de mestre Cervera ira a sent Lorenç. E aqui aiximateix fetes les prega-

ries dessusdites eixira e ira per casa de mossen Mila a casa de mossen Crespi Valldaura a la plaça de la erba per lo portal dels apostols entrara en la dita Seu perque los dits magnífichs Justicia e Jurats preguen exorten e manen a tot feel cristia e cristiana que en lo dit dia de dema a les sis hores sien en la dita Seu per acompanyar la dita processo ab llums en les mans ab la maior devocio que poran. Encara exorten amonesten e manen a tots los habitants en los dits carrers per on la dita processo passara que denejen e entelancen llurs enfronts com pus honradament poran per la celebritat de la dita processo. E guanyaran los perdons acostumats.

Die mercurii XVI mensis madii a nativitate domini M.CCCC.^a LXXXX en Pere Artus trompeta publich fen relacio que ab sos companyons a XVIII del present mes havia publicat la preinserta crida per la dita ciutat e lochs acostumats d'aquella.

Cinquè libre de Consells e Stabliments de la Ciutat de València. Fol. CCLXXXI, Arxiu Municipal Signatura 45 a.

2

En 3 de març de 1648, la Ciutat compra uns terrenys on foren soterrats 16.000 empestats.

Die III mensis martii anno a nativitate domini M DC XXXX VIII.

Constantin Cernezzo, Cavaller, Senyor de la Baronia de Parcent, habitador de Valencia, atenant y considerant que los Señors Jurats de dita Ciutat li ocuparen la cafisada de terra infrascrita en la qual construiren un fosar pera soterrar com se han soterrat en aquell les persones que son mortes del contagi en que nostre Señor Deu a castigat i castiga esta ciutat en la qual se han soterrat pus de setze mil persones y havent suplicat a ses Señories que pues li havien ocupat i pres dita terra contra sa voluntat no era just que carexqués del preu de aquella per ço tinguesen (*sic*) per be demanaralo y pagar pues estava promte de fer venda de aquella a la Ciutat, la qual havent tingut diversos trasteigs y conferencies ab sos advocats així per al examen dels titols de dita cafisada de terra com pera la paga y venda de aquella se ha convengut la venda infrasquita. Per ço de son bon grat etc. ven als señors Luis Ariño generos, Jurat en cap dels cavallers, Victoriano Bonilla, ciutada Jurat en cap dels ciutadans, Josep Artes de villarrasa, generós, Miquel Geroni Escriba, Juan Batiste Real y Vicent Trilles Ciudadans, Jurats de dita Ciutat, Victoriano Bonilla, ciutada, Comendatari del offici de Racional y Matheu Moliner ciutada, Sindich de aquella, ajustats en la Sala Daurada, presents i acceptants y als seus en nom de llurs officis y de la universitat de la present Ciutat una cafisada de terra que ara era fosar que aquell tenia y posehia ciutada y posada en la orta de la present Ciutat enla partida vulgar-

ment dita la era de Pomar, tenguada sots directa señoria de lloisme y fadiga tan solament al beneficiat.

Quern de l'any 1647 en 1648. Arxiu Municipal de València: Sign. B. 100.

3

26 de maig de 1648

Esbrinament de viatgers procedents de llocs infectes.

Item provehixen (els esmentats en el document anterior) que Lluys e Ignacio Royo, generós, administrador general de les enfermeries, pague al doctor Jaume Bonet, asesor de Justicia criminal, dotze lliures e sou ad aquell degudes per tantes ne bestrague y paga a si mateix y demes oficials de la cort del dit Justicia per les dietes que vacaren en el lloch del Grau en la haveriguacio de dos homens que havien vengut de parts infectes.

Quern de l'any 1647 en 1648. AMV. Sign. B. 100.

4

4 i 8 de juny de 1648

Visites del Dr. Segura a Albalat de Segart i Sogorb.

Frances Segura, doctor en Medicina, comparent davant de mi Josep Evimeno, notari, escrivà de la Sala, Jurats i Consell de dita Ciutat dix y relacio feu ell de orde y comisio de dits Srs. Jurats haver acedit al lloch de Albalat de Segart a examinar y veure si havia o no enfermetats contagioses haven fet les degudes diligencies ha trobat que dit lloch goça de salut y que tan solament es morta una dona de hedad de huitanta anys de un accident del pit y ayxi o dix justa Deu y sa conciencia.

Quern de l'any 1647 en 1648. AMV. Sign. B. 100.

Los Jurats don Francisco Fenollet, canonge de la Seu de Valencia, elet per lo Senyor Archebisbe y confirmada dita ereccio, per lo 3.er Capítol y Matheu Moliner Ciutada Sindich excepto Bonilla y Artes absents ajustats etc. Nomenen al doctor Frances Segura pera que accedixca a la Ciutat de Sogorp a veure si ya enfermetats contagioses.

Quern de l'any 1647 en 1648. Arxiu Municipal de València. Signatura B. 100.

5

Acabada l'epidèmia de 1467-8, se restablí el comerç amb altres pobles i se suprimí la guarda pels portals tot i prescindint dels qui esbrinaven l'existència de malalts.

Dicto die (22 de desembre de 1648).

Tots los Señors Jurats... attes que per relació de Dor. Pruñonosa present y relant consta haver accedit a Castello de Xativa, Beniganim y Cosentayna y haver trobat que dites viles goçen de salut, que han fet la quarentena, han cremat la roba dels malalts y ha purificat les cases sen haver rastre de contagi y goçar de salut, Per ço provehixen que sien admeses a comerç...

Die sabbati 9 januari 1649.

Los Senors Jurats... attes que per la relació del Dor Vt Mestre consta la Ciutat de Xativa gozar salut, Per ço provehixen que sien admesos a comerç...

Dicto die (18 de gener de 1649).

Tots los Señors Jurats... Per quant tenen notícies certes que los llochs del present Regne goçen de salut, Per ço provehixen ques lleven les guardes dels portals...

1 de febrer de 1649.

Item attes que la Ciutat y Regne goza de salut sens haveri rastre de contagi, Per ço provehixen que cese lo salari al D.^{or} y als demes oficials que inquirien los malalts de les parroquies etc.¹.

Quern de provisions que fan los Senyors Jurats de l'any 1648-9. AMV. Signatura B. 101.

Resum dels acords municipals, en 2 de juny de 1649 per impedir la possible entrada d'una nova Epidèmia en la Ciutat de València.
Dicto die (2 de juny de 1649).

Morbo. Tots els Jurats. S. Racional y Sindich ajustats, es feren y ordenaren les següents Instruccions...

1. Primo que en les dites ciutats, viles etc. per hon passaran anant a les parts hon han de residir... convenir fasen publicar crides manant en aquelles sots les penes quels pareixeran se guarden ab molta

¹ En el Quern de provisions que fan els Senyors Jurats de l'any 1648 en 1649 AMV Sign. B. 101 trobareu acords de la ciutat sobre el pagament de lloguers dels llocs ocupats amb motiu de la recent epidèmia. No els transcribim per no allargar massa aquest treball

diligencia y no deixen passar deves de la Ciutat de Valencia, persones algunes, robes, ni altres coses sens bollatins fermats de les sues mans y sagellats ab lo segell de la Ciutat.

6

Any 1655

CRIDES del segle XVII. Relatives a corregudes de Bous amb motiu de les festes a Sant Roc. Llibre 5.èr que es conserva en l'Arxiu Municipal.

Ara ojats que us fan a saber de part dels Ilustres Senyors Justicia y Jurats de aquesta insigne Ciutat de Valencia que lo Insigne Consell general de aquella delliberada que per honor y reuerencia del glorios S. Roch se fes cascun any una solemne y deuota proceco (*sic*) general en memoria (*sic*) y perpetua recordacio del castich que experimenta esta Ciutat y regne en les enfermaetats (*sic*) contagioses que pati y tanbe dellibera que cascunany (*sic*) se fes corro de bous reals, Per ço ses Senyories (*sic*) han delliberat que en los dies sis y set del mes de nohembre (*sic*) primer vinent se fasen Bous Reals en la plaça del mercat, Per ço manen que dins deu dies desocupen dita plaça pera que es puguen fer los cadafals (*sic*)¹ sots pena de deu sous y aixi mateix prouehixen y manen que tots los amos de dites cases de la plaça del mercat hon se correran dits bous tinguen les cases ben adobades y segures peral dit dia hon no els tancaran les portes de cassa y terrat y estaran les casses buydes e perque dites cases vinguen a noticia de tots manem fer y publicar la present publica crida per los locs acostumats de aquella...

7

28 de juliol de 1664

Ara ojats que us fan saber de part dels Ilustres, Nobles y Magnífics Justicia y Jurats de la insigne Ciutat de Valencia com ses Senyories Attenent que en lo any 1650 enlo dia 6 de agost enlo Consell General celebrat dit dia es dellibera y determina que a llohor, honor, y gloria de nostre Senyor Deu Jesucrist y Benaventurat y Glorios St. Roc se fes una devota processo en demostracio de gracies per la intercessio que lo dit glorios Sant hauria fet ab sa Magestat divina pera que alsara la ma del riguros castich que experimenta esta ciutat y molta part del Regne en les enfermetats contagioses que corregueren en aquell y aquella e com pera mejor lluiment y regoçijo de dita festivetat en anys passats se han acostumat correr Toros reals. Perço ses Senyories continuant la dita festivetat a honor, llohor y gloria de

¹ A València es diu Carafals = CADAFALS.

dit sant. Y per la alegria y consuelo que la present ciutat y Regne ha reconegut ab la venguda del exm. Senyor Marques de Astorga y Sant Roman virrey y Capita General de dita ciutat y Regne, han delliberat que en los dies de dilluns y dimarts contants 25, y 26. de agost primer vinent se corregueren toros reals en la Plaça del Mercat, feriant per dit a effecte dits dos dies offerint ses senyories los premis següents P. al millor torechador de apeu dotze lliures. Ittem al segon, sis lliures. Ittem al terçer, tres lliures. Y aixi mateix manen Ses Senyories que sots pena de tres lliures dins sis dies apres la publicacio del present tots los venedors y venedores y tots y qualsevols altres persones desembaraçen y desacupen y deixen lliure lo mercat desde el canto de la llonja fins lo canto de la merce. E pera que vinga a noticia de tots ells. Dat Valencia etc en la casa de dita ciutat huy a vuit y hu de juliol mil sissents seixanta cinch.

